

Tarih

M. Zekâi KONRAPA
(İst. Yük. İslâm Ens.
Öğretim Üyesi)

MEDENİYET TARİHİNDE İSLÂM MEDENİYETİNİN YERİ

ügünü bilmek, bugünkü insanlığın siyasi ve medeni durumunu kavramak, aynı zamanda yarını da bulmaya çalışmak için: Dünü, dünkü insanlığı öğrenmeğe mecburuz, muhtâcız. Dünü yani geçmişi bize tanıtan bilgiye «Tarih» denir.

Tarih: Yazılı vesikalara dayandığı için, bütün geçmişi bilemez, öğretmez. Bu sebepten, tarihin tanımadığı çok eski devirlere: Tarihden önceki zamanlar, tarihin bildiği ve öğretmek istediği zamanlara da: Tarih Çağları, denir

Tarih bilgisi ile uğraşan bilginler (müverrihler) öğretilmesi kolay olsun, diye tarih zamanlarını: **Eski Çağ - Orta Çağ Yeni Çağ - Son Çağ** - adları ile dört bölüme ayırmayı âdet edinmişlerdir. Yazılı vesikalardan başlayarak beşinci asrın sonuna doğru olan zamanlara: İlk veya Eski Çağ, 15 ci yüz yılın ortasına kadar: Orta Çağ, 18 ci asrın son yıllarına doğru: Yeni Çağ, zamanımıza kadar gelen olaylara da: Yakın veya Son Çağ adları verilmişti.

Çağları birbirinden ayıran olaylarda «Kesinlik» yoktur. Tarihçiler arasındaki görüş ve düşünüş ayrılıkları sebebiyle, bunlarda «Birlik» görülemez. Bu yüzden çağları, mevsimlere benzetenler bile olmuştur. Nasıl, bir mevsimin diğer mevsime geçişde kesin bir başlangıç gösterilemezse çağların değişmesi de, mevsimler gibidir. Yavaş yavaş, derece derece olur, birden bire değildir.

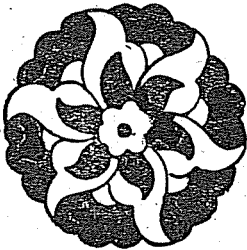
Tarihinde: Eski Çağ Medeniyetine: «Eski Medeniyet» denildiği gibi, Yeni çağ medeniyetine de «Yeni Medeniyet» veya «Rönesans Medeniyeti» adı verilmektedir

Beş ciltlik İslâm Medeniyeti tarihi yazmış bulunan: Corci Zeydan» der ki (Beyrutlu, Hristiyan Arab tarihçi: 1861-1914).

— «Eski çağlar medeniyeti: İslâm medeniyeti ile sona erer. Yeni çağlar medeniyeti de İslâm Medeniyetinden doğmuştur.»

Fransız Müsteşriklerinden (vrihtaliste) : Sédillo (1777 1832).

— «Müslümanlar, bizde rönesansı hazırlamıştır.» hükmünü

vermişti.

Şu düşüncelere göre, İslâm medeniyeti. Eski çağ medeniyeti, adı verilen (Eski Yunan ve Roma) medeniyeti ile Yeni Çağ medeniyeti, denilen (Rönesans - Avrupa) medeniyeti arasında boşluğu doldurmuş bulunmaktadır.

Esasen medeniyetler: Siyasî hükümetler gibi doğuda parladı, batıya göçtü. Eski çağlarda doğu medeniyetleri (Eski Mısır ve Mezopotamya Ana medeniyetleri) ile (Eski Yunan Medeniyetleri), devrelerini tamamlayarak çöküntüye uğradıkları zaman bütün medeniyetlerin yerlerini yalnız «Eski Roma Medeniyeti», almıştı.

Vaktaki Roma, Medenî geginen dünyaya hâkim oldu, Burası her taraftan akıp gelen yabancı kavimlerle do'du. Artık Româ, Roma olmaktan çıktı. Önce parçalandı: Doğu Roma, Batı Roma olmak üzere ikiye ayrıldı (395).

Doğu Roma (İstanbul), bütün orta çağ süresince (395 - 1453) ya şadığı halde Batı Roma, 5 ci yüzyılda ortadan kalktı (476).

Romanın ruh bakımından sönmesi yüzünden burada her şey değişti. Ancak, bu değişmeler o kadar derinden oldu ki içinde yaşayanlar bile o değişikliği göremediler, farkında bile o'amadılar, (Ruh'u - Akvam).

Gerçekte Batı Roma yıkılmış, Orta çağ başlamıştı. Roma'nın yerinde yeni yeni hükümetler kuruldu. Fakat; bunlar da çok yaşamadı. Batı dünyası baştan başa «Derebeylerin», ellerine kaldı. 11 ci yüzyıldan 13 cü yüzyılın sonuna kadar, tam üç asır, derebeylik (Fodalite) denilen «Rejim hâkim oldu.

Bu devirde Avrupada (siyasî birlik yoktu). Fakat; bunun yerinde (din birliği) vardı. Tam üç asır, «Katolik kilisesi» ile «Papalık makamı» üstün bir rol oynadı. «Haçlı Seferleri», papalığın bu üstünlük siyasetinden ileri gelme «Din harpleri» idi. Batı dünyası «Kilise ve derebeylik» yüzünden «Taassub ateşleri» ve «Cehalet tufanları» içinde yüzerken doğu âlemi: İslâm Dininin yüksek ve mukaddes kuvvetiyle yükseliyor yükseliyor, yeni bir medeniyet doğuyor, yeni bir âlem parlıyordu. Eski Yunan ve eski Roma dünyasının

en büyük parçasını eline geçirmiş bulunan müslümanlar az zaman içinde Atlas Okyanusundan, Batı Akdeniz kıyılarından - Çin kapılarına, Hind sınıflarına Kafkaslara kadar yayılmışlar, büyük bir İslâm Devleti kurmuşlar, medenî bir müslümanlık dünyası meydana getirmişler idi.

Bütün orta çağda ve orta çağdan yeni çağa girerken «İntikal asırları» denilen: 14 cü, 15 ci, 16 cı yüzyılda İslâm dünyası ve bilhassa müslüman Türkler, her yönden olduğu gibi il'ım ve kültür bakımından da batıya ve batılılara üstündü. Ve .bu üstünlüğü sağlayan da «İslâm Dini» ve bunun pek tabii ve hakiki neticesi bulunan «İslâm Medeniyeti» oldu.

İSLÂM MEDENİYETİNİN GEÇİRDİĞİ SAFHALAR

Müslümanlık yedinci yüzyılda, Hicaz kesiminde, (Mekke) de, (Hıra - Nur) dağında «İlahî Vahy» in gelmesi ile doğdu (610).

İslâm Dini doğmazdan önce, Arapların tarihte yeri, insanlık dünyasında değeri yok idi. Yüksek esasları, Rasûl-ü Ekrem tarafından öğretilen müslümanlık: yarı vahşi ve ahlâksız Arapları tek AL LAH (Tevhid) inancı etrafında topladı. İnsanlığın şerefini alçaltan «puta tapıcılık» tan kurtardı. Araplara yüksek bir ruh aşladı. Arapları «medenî» bir insan topluluğu haline soktu. Parlak bir medeniyete kavuşturdu. İslâm dünyasının lideri yaptı. Arapların için de, dünya çapında büyük adamlar yetişmesine sebep oldu.

Orta çağ Avrupası: İlim, fen ve sanat bakımından Müslümanlardan çok geri idi. «Ruh-ul Akvam» yazarı (Dr. Gustave le Beno) şöyle diyor;

— «Müslümanlar, fikri terbiye ve ahlâk bakımından, Rönesanstan önce yaşayan kavimlerin hepsinden üstündü. Orta Çağ Üniversiteleri, bir çok asır, Müslüman eserlerinden başka rûhi gıdaya vâkıf değillerdi. Müslümanlar, parlak medeniyetlerini kurduktan sonra batı, doğudan yetişmiş oldu.» Papa 2. ci Silvestr, tahsilini «Kurtuba» da yapmıştı. Papa 5 ci Klemens da; Paris, Oxford, Şilmenge, Polonya Üniversitelerinde, Endülüs

Medreselerinden diplomalı birer muallim (Profesör) bulundurulmasını umûmî bir yazı ile tavs'ye etmişti.

İslâmın başlangıcında, İslâmî ilimlerin ilk merkezi «Medine» idi. Sonra il'ım merkezi «Basra» ya, oradan da «Kûfe» ye geçti. «Bağdad» yapıldıktan sonra bütün İslâmî ilimlerin edebî ve felsefî bilgilerin merkezi Bağdad oldu. Abbasi Halifesi «Mütevekkil» den sonra Bağdad dışında da merkezler görüldü; Horasan, Türkelî, Semerkant, Buhara, Gazne, İsfahan, Rey, Şam, Kahire, Kurtuba, Gırnata, Konya, İstanbul gibi şehirler, ilimlerin merkezi oldu.

ORTA ÇAĞDA İSLÂM DÜNYASINDA :

Kurtubada, Bağdadda, Fasta, Kahirede ve daha bu gibi bir çok büyük şehirlerde, İslâm merkezlerinde; hususî nebatat (bitkiler) bahçeleri kurulmuştu, nebatat âlimleri (profesörleri), nebatat derslerini, hep bu hususî bahçe'erde verirdiler. İslâm memleketlerinde öğretilen işleri başlıca üç tarzda yürütülüyordu:

- 1) Camilerde, kervansaraylarda, tekkelerde, imaretlerde talebe halkası şeklinde görüldü,
- 2) Ücretsiz olarak medreselerde tatbik edilen öğretim şekli idi,
- 3) Hastahanelerde kurulan Tıp, ve Felsefe mekteplerinde yürütülen öğretim metodu idi. Esasen tıptan başka diğer fenler, çoğunlukla camilerde verildi.

Amerikalı müsteşrik Engersal der ki,

— «Müslümanlar, yalnız medreseler kurmamışlar, rasathaneler de vücuda getirmişlerdi. Müslümanları tesbit etmişler, Cebiri ve Müsellesatı (trigonometri) öğretmişler, üçüncü derecedeki cebir muadelelerini (denklemlerini) halletmişlerdi, Müslümanlar yıldızların haritalarını çizerek hareketlerini göstermişler, muhtelif yıldızlara isim takmışlardı. Arzın ölçülerini göstermişler, senenin hakiki müddetini, husuf ve kusuflu (Güneş ve ay tutulmasını) hesap etmişler, gece ve gündüzün ihtilafını tesbit etmişler, muhtelif saatler yapmışlar, Kimya ilmini ilerletmişlerdi.»

«Dünyada ilk hastahaneleri kuruların müslümanlardı. Müslüman-

lar makine fenninin esaslarını, tabiatteki cisimler arasındaki çekim kanununu anlamışlar muâyat sıvılar ilmini de okumuşlardı.»

«Unutmamalıyız ki asri ilimlerin temellerini atmak şerefi, «Hazret-i Muhammed» in ümmetine aittir» Amerikalı müsteşrik sözlerine son verirken,

«Bugün faydalandığımız şeylerin hiç birini «Hıristiyanlık veya kiliseye borçlu değiliz!» demişti, ne yazık ki, büyük İslâm inkılabı, çok devam etmedi. Müslümanlık nuru bütün parlaklığı ile pek az sürdü, çok geçmeden İslâm âlemi sarsıldı; Eşefle söyleyelim ki, İranın, Bizansın, Hindin ve İsrailin bütün hurafeleri müstümanlığa şokuldu. Süratle yükselen İslâm medeniyeti, yine süratle düşmeye başladı.

Müslümanlar arasında çıkan ihtilâflar, saltanat kavgaları, sefahat, tenbellik, cehalet, saray israfları, bu koca İslâm dün yasını kökünden sarstı. Batıdaki «Derebeylik» gibi doğuda da «Tevâif-i Mülûk» adı verilen hükümet rejimi türedi.

Müslümanlık dünyasına, önce batıdan «Haçlılar», sonra doğudan «Moğollar» saldırdı. İslâm âlemi yı kıldı. Bağdat Medeniyeti, Moğollar tarafından, Kurtuba - Garnata Medeniyeti de İspanyollar tarafından mahvedildi. 1285 tarihinde Bağdat, 1492 de de Kurtuba - Garnata medeniyetleri ortadan kalktı.

Müslüman Araplardan sonra, İslâm dünyasını Müslüman Türkler ellerine aldı. İslâm Dinini yayma ve koruma, İslâm Medeniyetini canlandırma vazifesi «Müslüman Türkler» e kalmış oldu.

Corc-i Zeydan İslâm Medeniyetini iki devreye ayırıyor;

Birinci devir, esas İslâm Medeniyeti devri idi. Müslümanlığın doğuşu ile başlamış, Abbasilerin Irak tan çekilmesi, İslâm memleketlerinin gerilemesi ve Moğollar tarafından istilâsı ile sona ermişti.

İkinci devir, o gerilemeden sonra bir taraftan Osmanlıların zuhuru ile Sünnilerin birleştirilmesi ve İslâm halifeliğinin canlandırılması ve diğer taraftan Safevi devletinin

kurulması ile Şîilerin toplanması suretiyle doğan (İslâmî Uyanıklık) devri idi, diyor.

Hakikat böyle oldu; Bu ikinci devirde İslâm Medeniyeti, hem Anadolu'da hem İranda tekrar can-

landı, Osmanlı Türkleri, İslâm Medeniyetini 14 cü yüzyıldan 19 cü asrın başına kadar yaşatmışlardı. Safeviler ise, İslâm Medeniyetini 18 cü asrın sonuna kadar götürebilmişlerdir.

FATİH'DEN

İmtisâl-i «câhidüfillâh» oluptur niyyetim,

Din-i İslâm'ın mücerret gayretidir gayretim.

Fazl-ı Hakk-u hikmet-i cünd-i ricâlullâh ile,

Ehl-i küfrü serteser kahreylemekdir niyyetim.

Enbiyâ-vü Evliyâyâ istinadım var benim,

Lütf-ı Haktandır hemen ümmid-i feth-ü nusratım.

Mâl-ü cân ile nola olsam cihanda ictihad,

Hamdülillah var gâzaya sad hezar râğbetim.

Ey Mehmed mu'cizât-ı Ahmed-i Muhtar ile

Umurum gâlip ola a'day-ı dine devletim!

FATİH SULTAN MEHMED HÂN